

Mentzel Carl Rudolph (1799-1856)

Inspektor hutniczy i geolog-amator

Urodził się 24 grudnia 1799 roku w Wałbrzychu (Waldenburg), w rodzinie lekarza Johanna Gottlieba Mentzla i Karoliny Roell. Jego ojciec zmarł, gdy miał trzy lata, a matka w roku 1810 kupiła dobra Karnków (Ober-Arnsdorf) w okręgu świdnickim i przeniósła się tam z dziećmi i ich nauczycielem. Gdy wyszła za mąż za owego nauczyciela, dzieci postanowiły jak najszybciej wyrwać się z rodzinnego domu i w ten sposób Rudolph zamieszkał u swej babki w Wałbrzychu, gdzie zaczął uczyć się zawodu górnika. Po roku doszedł do wniosku, że, z uwagi na zamiłowanie do chemii i mineralogii, lepiej będzie zająć się hutnictwem i w związku z tym wyjechał do Wrocławia.

Jako elew hutniczy naukę na uniwersytecie łączył z praktyką w hutach na Górnym Śląsku, zwłaszcza w najstarszej z nich i największej wówczas hucie „Mała Panew” w Ozimku. W semestrze zimowym 1818/19 słuchał na uniwersytecie wykładów fizyki Henricha Steffensa, a następnie odbywał praktykę w odlewni w Gliwicach. Naukę zakończył definitywnie studiując przez pewien czas na Akademii Górniczej we Freibergu, po czym uzupełnił swoją wiedzę zwiedzając ośrodki przemysłowe północnych Niemiec.

Od roku 1824 z ramienia Urzędu Górniczego w Tarnowskich Górach jako królewski nadmistrz w Urzędzie Hutniczym w Królewskiej Hucie koło Chorzowa nadzorował górnośląski przemysł cynkowy. Była to funkcja zaszczytna, ale bardzo słabo opłacana, wobec czego nie tylko wydał na utrzymanie całą schedę po ojcu, ale musiał zaciągnąć też poważne długi. Trochę lepiej wiodło mu się, gdy w roku 1830 objął kierownictwo huty ołowiu i srebra „Fryderyk” w Strzybnicy koło Tarnowskich Gór. W roku 1842 wraz z Rudolfem von Carnallem i Jakobem Noeggerathem wszedł w skład tzw. komisji bońskiej, która na zaproszenie cara Aleksandra zwiedzała zakłady przemysłowe Królestwa Polskiego, proponując ulepszenia mające na celu podniesienie ich wydajności. Za pracę w tej komisji został odznaczony przez cara Orderem św. Stanisława III Kl.

W roku 1844, po śmierci Ernsta Martiniego, został starszym inspektorem hutniczym „Królewskiej Huty”, w której kierował rozbudową wielkich pieców i walcowni. Jego praca w tym zakładzie przypadła na okres burzliwego rozwoju kolei, wobec czego uruchomił tu w roku 1846 produkcję szyn kolejowych. Pozyskał też dla „Królewskiej Huty” bogate złoża rud żelaza koło Nakła i Tarnowskich Gór, napisał szereg wysoko ocenianych prac z dziedziny hutnictwa, wynalazł sposób otrzymywania metalicznego kadmu, jako ubocznego produktu przy wytopie cynku, pracował nad jego zastosowaniem m.in. do wyrobu farb, uzyskał patent na wytwarzanie bieli ołowiowej, a ponadto prowadził prace zmierzające do wykorzystania przypominającej malachit szlaki piecowej jako taniego kamienia ozdobnego. Na zakupionych przez hutę terenach rozpoczął budowę domów mieszkalnych dla pracowników huty, a prócz tego przyczynił się do upiększenia przemysłowej osady zakładając tzw. „Nowy Park” i park na Górze Redena. Brał udział w pracach komitetu budowy pomnika hrabiego Redena w Królewskiej Hucie, a z okazji odsłonięcia tegoż pomnika gościł w 1853 roku w swoim domu króla Prus, Fryderyka Wilhelma IV.

Od młodych lat zajmował się geologią, przy czym głównie interesowały go utwory triasowe Górnego Śląska. Zebrał dużą kolekcję skamieniałości triasowych z Krapkowic, Sobiszowic, Chorzowa, Łagiewnik, Rybnej, Laryszowa, Opatowic i Starych Tarnowic, którą przesłał do opracowania H. von Meyerowi i B. Dunkerowi, a która ostatecznie znalazła się w Królewskiej Akademii Górniczej w Berlinie. Zmarł w roku 1856 w Królewskiej Hucie i tu został pochowany na cmentarzu ewangelickim przy kościele im. Elżbiety. Na jego cześć Leopold von Buch nadał triasowemu ramienionogowi nazwę *Terebratula mentzeli*, Dunker triasowemu ramienionogowi nazwę *Spirifer mentzeli*, a Meyer triasowej rybie nazwę *Hemilopas mentzeli*.

Ważniejsze prace:

- 1829 – Beschreibung der Kadmium-Bereitung auf der Zinkhütte Lydognia in Oberschlesien. *Archiv für Bergbau und Hüttenwesen* 16.
- 1835 – Über die Benutzung der rohen Steinkohlen bei allen Bleihüttenpressen in Schachtöfen. *Ibid.* 22.
- 1836 – Über die auf der Friedrichshütte bei Tarnowitz angestellten Versuche, die Glätte unmittelbar vor dem Teilofen zu reducirern. *Ibid.* 23.
- 1842 – *Delthyris rostratus* in Muschelkalk Schlesiens und dessen Gesellschaft. *Neues Jb. für Miner.*
- 1847 – Einleitung zu der von H. von Meyer gelieferten Übersicht der im Muschelkalke Oberschlesiens vorkommendem Tiere. *Übers. der Arb. Schles. Ges. vaterl. Kultur* 25.
- 1848 – Über eine bei dem Zinkdestillationsöfen auf der Lydogniahütte in Oberschlesien eingeführte Vorrichtung zur vollständigerem Benutzung des Brennmaterials. *Archiv für Bergbau und Hüttenwesen* 35.
- 1850 – Über das auf der Lydogniahütte eingeführte Verfahren zur Benutzung des Gas-Flammenofens beim Zinkdestillationsprocess. *Ibid.* 37.
- 1855 – Vorschläge zur genaueren Untersuchung der oberschlesischen Muschelkalkformation (nie opubl.).
- 1855 – Zusammenstellung der Oberschlesien vorkommenden Eisenerze und Eisensteine (nie opubl.).

Źródła:

- 1943. Landeskunde der oberschlesische Industriebezirkes. (red. A. Perlick). Breslau. S. 386.
- Eck. H. 1865. Über die Formationen des bunten Sandstein und des Muschelkalks in Oberschlesien und ihre Versteinerungen. Berlin. S. 9.
- Kleinwächter M. 1940. Rudolf Mentzel, ein Bahnbrecher im schlesische Hüttenwesen. Schlesische Bergland-Kalender. S. 64-67 (portret).
- Junghann O. 1902. Gründung und Entwicklung des Königshütte. Berlin. S. 38-39.
- Perlick A. 1953. Oberschlesische Berg- und Hüttenleute. Lebensbilder aus dem oberschlesische Industrievier. Kitzingen am Main. S. 127, 263.
- Syniawa M., Syniawa R. 1987. Starszy inspektor hutniczy Mentzel. *Goniec Górnos Śląski* 31.